

RELLE PÁL: AZ ÚJ MAGYAR SZÍNHÁZ

modern architektúra alkalmazkodik a célszerűséghez. Ezt azonban nem szabad félreérteni, még kevésbé félremagyarázni. Holott mind a keftő könnyen tehető. Egy pillanatra sem szabad ugyanis arra gondolni, hogy az

építészet alárendeli magát a célszerűségnek. Ez visszaesés lenne, nem fejlődés. A modern architektúra célszerűségi elve egy felismerésből indult ki, ez pedig nemcsak technikai, hanem művészi felismerés is volt. Amikor a modern építőművész az alkotás céljából indul ki, tulajdonképpen nem köti meg magát; ellenkezőleg: felszabadul. Technikailag felszabadul a régi anyagoktól, melyek a konstruálás szuverénítésében akadályozták, felszabadul a térkihasználás hagyományos sémáitól, művészi szempontból pedig túlteheti magát mindazokon a stflustradíciókon, melyek tisztára a régi szerkezeti dogmáknak és az anyag konzervatívizmusának köszönhetik létüket. Ez nem akar axióma lenni, de lehet azt is mondani, hogy az új élet hozta az új igényeket, az új igények az új anyagokat, az új anyagok az új formákat. A művészeti fejlődés lépést tartott a technikai fejlődéssel, ami elvégre nemcsak logika, de egy kicsit körelesség is. Vagyis: az építőművészetben a művészeti felismerés párhuzamosan történt a technikai felismeréssel és felismerésével mindannak, ami modern élet, tehát társadalmi, gazdasági és kulturális szempontból is új és mai.

A mai középületek például már nem ugyanazok, mint a régiek voltak. Nem ugyanazok még akkor sem, amikor a régi stflusuk idiómáján nyilatkoztatják rendeltetésüket, Miért van ez? Egyszerűen, mert a közben kapott új anyagokkal és új konstruktív lehetőségekkel a betű szerint való stflusisméltés hazugság lenne. Ezt a hazugságot pedig éppen az új igények túrték volna a legkevésbé. Művészet pedig sohasem tud hazudni, Az anyaggal még csak megkísérli néha, de konstrukcióban — mert fölösleges — soha. Alaprajzban például nemcsak azért változott, illetőleg fejlődött a modern építés, mert a telkeket intenzívebben kellett kihasználni, hanem, mert az új építési anyagokkal (cement, vastraverzek, konzolok) fejlődött szerkesztési fejlődés lehetővé is tette ezt a kihasználást. A modern bérpalota a várkastélynak, vagy az árúház a templomnak nemcsak gazdasági, illetőleg társadalmi folytatása, hanem

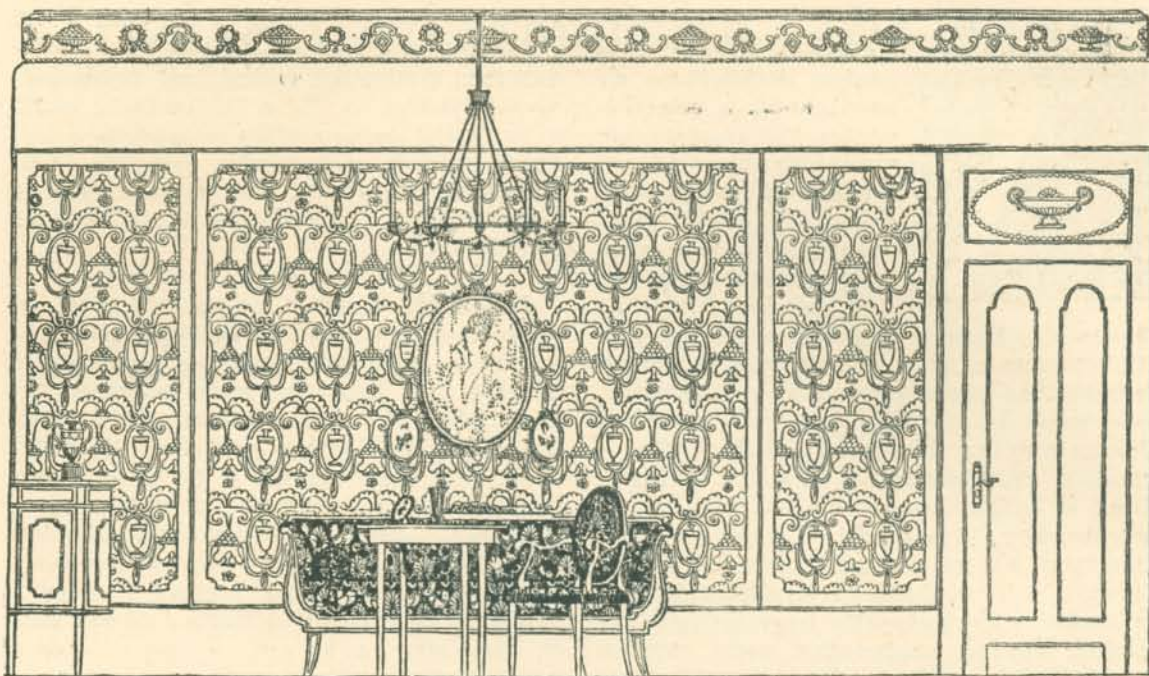
szorosan értelmezett építési, sőt építőművészeti folytatása is. Ez a folytonosság pedig a történelmi logika alapján is igazolja a célszerűség elvét, mely minden nagy kor építőművészetének is elve volt, természetesen a rendelkezésére álló eszközök és körülmények mértékében.

*

A fejlődés azonban sohasem volt olyan gyors, mint az utóbbi évtizedekben; ami elsősorban a nagy társadalmi és gazdasági s az ezzel járó kulturális, tehát művészeti átalakulásban leli magyarázatát. Amikor például a Magyar Színház az Izabella-téren felépült, kinek jutott eszébe — holott az összehasonlítás alapján eszébe is juthatott volna —, hogy olyan aprólékosságokért panaszkodjék, mint például azért, hogy a színház természetes főbejáratát a pénztár foglalja el, hogy a nézőtér természetes főbejáratát a ruhatár állja el, vagy hogy a karzati, a földszinti és a páholyközönség előadás után egymásba hömpölyög; a színházban csak a nézőtér, meg a színpad volt a fontos, a lépcsőcsarnok, a folyosó az állami vagy udvari színházaknak fenntartott luxus volt. A ruhatár legfölsőbb, ha szükséges rossz volt, a mellékhelyiségek rejteni való mellékességek. Nagy, demokratikus átalakulás kellett ahhoz — amit természetesen nemcsak a színházon lehet igazolni —, amíg a színházból architektónikus értelemben is az a közintézmény lett, aminek ma reprezentálja magát.

Tagadhatatlan, hogy a Magyar Színház, ahogyan azt Láng Adolf megépítette — a hegyes szögű, rossz körrajzú telken nem is volt könnyű feladat —, megfelelt az akkori átlag színházi közönség igényeinek. És mégis alig kellett néhány esztendő, hogy közbiztonsági szempontokból kifogásolni kezdjék. „Kéves a kijárat, sok a lépcső.” A közönség érdekeit csak a nézőtér szolgálja. Holott a közönség akkor sem szűnt meg színházlátogató lenni, amikor a nézőtérrel a veszíthető lép, a ruhatárba, vagy a buffetbe megy, vagy ha a legrövidebb és legzavartalanabb úton az utcára akar kijutni. A színházi közönség nem az első széksoroknál kezdődik, hanem annál a kultúránál, mely őt a színházba elindítja. Hogy tehát a színház a maga egészében és minden részleteiben is jól szolgálja a közönséget, ez nemcsak a színház és nem is csak a közönség érdeke, hanem kulturális érdek is. Az architektúra dolga volt ennek a kulturális érdekek megfelelői.

Nálunk Magyarországon az utóbbi időben nem sok színházépítő akadt, vagy legalább

A Gellértfürdő és szálló berendezésére hirdetett pályázat. Káldory és Ferenczl 1000 koronás I. díjjal jutalmazott pályaművének egyik lapja. Az 5000 koronás szalon egyik fala.

Konkurrenz zur Erlangung von Entwürfen der Einrichtung eines städt. Badhotels in Budapest. Teil einer Saloneinrichtung zu 5000 Kronen. Mit dem I. 1000 Kronenpreis prämielter Entwurf Káldory's und Ferenczl's.

is alkalom nem adódott elég, hogy bizonyos színházépítő-kultúra kifejlődjék. Ebből a szempontból tehát különösen lelkes örömmel kell fogadni azt a munkát, melyet Vágó László építőművész a Magyar Színház átalakításával végzett. Nehéz munka volt és megköti munka. Csaknem két évdécenniumot kellett átalakítania és ami még ennél is nehezebb: meglévő változtathatatlanságokat kellett összhangba hozni az új ízlés új igényeivel. Vágó László ezt a feladatot nemcsak a szakkörök nagy megelégedésére oldotta meg, hanem őszinte megelégedésére mindenkinek, aki a modern kor modern igényeit fűzi a színházban nemcsak a színpadhoz, hanem a milióhoz is. Ezt a miliót pedig Vágó László, mint szakember és mint művész komoly tudással és fantáziával alkotta meg. Szinte azt lehetne mondani, hogy csákánnyal tört utat a fantáziájának, amíg az egyszerű, de idejét multa külvárosi színházból az a Párisba, vagy Londonba is beillő bijou lett, amilyen a mai Magyar Színház. A szó szoros értelmében kivájta a színház belsejét. Falakat, hatalmas, de otromba tartóoszlopokat döntött ki, lépcsőket rántott le, zeg-zugokat tört ki s a helyükbe jóleső síkokat, kecses íveket, meleg színeket, kedvesen domboruló ornamentikát, fényt és levegőt hozott be a régi falak közé. Komfortot és kényelmet, ízlést és biztonságot, lakályosságot és művészetet: kultúrát.

A régi, szűk és életveszedelmes előcsarnok (oktagon) eltűnt. A helyében most tágas, finom architektúrájú, színben és tónusban előkelő „hall“ díszleg, mely külön jelentőséget ad a felvonásközöknek. Eltűnt az előbbi hirtelen görbületű és meredek kocsifelhajtó is. Most kerek, oszlopos, fedett előpavillon áll a helyén, kiegészítője az előcsarnoknak, csupa ajtó, ahonnan egyenesen, símán a nézőterre lehet jutni. Ez az előcsarnok most dekorative is szép s amellett praktikus, monumentális és mégis intím. Innen közvetlen lépcsők vezetnek a páholyerkélyekhez, míg a karzati közönség külön lépcsőkön, az utca felől közlekedik. Ezzel egyszersmindenkorra vége annak a torlódásnak, mely a régi Magyar Színházban előadás után napirenden volt. Külön dísz a vesztibülnek az a kis aranyrácsos galéria, mely az erkélypáholyok magasságában átíveli ezt a helyiséget. Eredetileg a földszinten csak egy középső ruhatár volt, mely a nézőteret elzárta az utcára való szabad közlekedéstől. Amellett ez is oly szűk volt, hogy a közönségnek várakozóhelye sem maradt. Most a ruhatárak kétoldalt kerültek, nincsenek útban, könnyen megközelíthetők, épp úgy, mint a többi mellékhelyiség is.

A nézőteret az előcsarnokkal inkább színben mint architektúrában hozta összhangzásba Vágó László. Ezt azonban ízlésesen oldotta meg, hogy itt is minden újnak és az előcsar-

A Gellértfürdő és szálló berendezésére hirdetett pályázat. Bodon Károlynak 600 korona díjat nyert pályaműve. 5000 koronás szalon egyik fala.

Konkurrenz zur Erlangung von Entwürfen der Einrichtung eines städt. Badehotels in Budapest. K. Bodon's mit einem 600 Kronen II. Preis prämielter Entwurf. Wand eines Salons zu 5000 Kronen.

nok építészeti folytatásaként hat. A földszinti páholyok helyén most köröskörül tágas ajtók vezetnek a folyosóra, több mint bármelyik fővárosi színházban. A páholyosorok konstrukciója is megváltozott, amennyiben most mind a két emelet-kávéat vagy félméterrel előbbre hozta és megdöntötte. Ennek folytán nemcsak a páholyok térfogata nőtt meg, de a színpadralátás is javult. Az első erkély, mely elé nyitott páholyok kerültek, szemben a színpaddal, hasonló keretkiképzésével, mint egy óriási páholy hat. Ezt a szándékolt hatást, mely nagyobb építészeti egységet ad a nézőtérnek, a tervező építész ornamentikával és drapériával is hangsúlyozza. De átalakult a színpad is, mely teljesen új keretet és függönyt kapott. A fehér-aranyba tartott ornamentika, a páholy új, fehér oszlopai, a székek fekete kerete, a bordó és bíborvörös selyembrokát-huzatok, drapériák, kárpitok, tükrök és az új világítás együtt: elegáns és kellemes hatású képet nyújtanak. Az egész beosztás, az ökonómia, mellyel Vágó László feladatát megoldotta: a természetességével a legmeglepőbb. Az ember szinte csodálkozik, hogy nem mindjárt úgy volt, vagy hogy másként is lehetett. Mindennek tudott helyet teremteni és mindennek megfelelő helyet. Az emeleten, a pavillon fölé épített ilvegházban, még dohányzó is futotta. Kedvesen és jól szellőztethető fumoír, amilyen Pesten nincs is több.

Végül még a nézőtér mennyezetére aplikált három új freskóról is meg kell emlékezni. Három lány, pasztellfónusban tartott, rajzban markáns, allegorikás kompozíció: Kádár Béla műve.

Az átalakított Magyar Színház 1914 december 20-án nyílt meg. Bizonyára értékes dátuma a magyar színházépítés és a célját megértő modern magyar építőművészet történetének.

Közepes ember másolással sohasem tud művészi munkát alkotni, mert néz, de nem lát és hiába jegyzett óvatosan fel minden részletet, az eredmény mégis csak lapos és jellem nélküli lesz. De a művészet mestersége nem a közepeseknek való, kiknek tehetséget még a legjobb tanács sem adhat.

Az a csunya a művészetben, ami hamis és mesterkedő, ami ahelyett, hogy jellemző, inkább csinos vagy szép akarna lenni, ami erőltetett és negédeskedő, ami ok nélkül mosolygós, ami jog nélkül pöffeszkedik és henceg, tehát mindaz, amiben nincsen igazság és lélek, minden, ami csak mímeli a szépséget és színt, minden, ami hazudik.

Ha egy művész, hogy a természetet szebbé tegye, zöldebbre festi a tavaszt, rózsásabbra a hajnalhasadást, bíborosabbra az ifjúság alakját, csúfságot teremt, mert hazudik.

Rodin.